

EUGÈNE IONESCO

PLEŠATÁ SPEVÁČKA

„Myslel som, že je zvláštne považovať
za neprirodzené žiť a neprestajne si klásť
otázky, čo je to vesmír, čo je môj údel,
čo tu mám robiť, ak skutočne existuje niečo,
čo by som mal robiť. Zdalo sa mi naopak,
že je neprirodzené, keď ľudia na to nemyslia,
keď pripustia, aby žili v istej nevedomosti.
Možno všetci tí druhí majú neformulovaný,
iracionálnu vieru, že raz sa všetko odhalí.
Pre ľudstvo to bude možno úsvit milosti.
Bude to možno úsvit milosti pre mňa.“

(úryvok z Osamelého, 1973)

63. divadelná sezóna – 2012 / 2013

405. premiéra

EUGÈNE IONESCO

PLEŠATÁ SPEVÁČKA

preklad	Ľubomír VAJDIČKA
dramaturgia	Svetozár SPRUŠANSKÝ
kostýmy	Marija HAVRAN
scéna	Tomáš CILLER
réžia	ĽUBOMÍR VAJDIČKA
premiéra	1. februára 2013 o 18.30 hod. v Štúdiu DAB

riaditeľ
umelecký šéf

Ján Grešo
Svetozár Sprušanský

OSOBY A OBSADENIE

Pán SMITH

Peter OSZLÍK

Pani SMITHOVÁ

Gabriela DOLNÁ

Pán MARTIN

Juraj ĎURIŠ

Pani MARTINOVÁ

Eva PAVLÍKOVÁ

MARY, slúžka

Renáta RYNÍKOVÁ

Hasičský KAPITÁN

Martin ŠALACHA

predstavenie vedie

Daniela Hlaváčová

text sleduje

Kamila Beťková

majster javiska

Jozef Palaky

scénické svetlo

Roman Šopík, Ladislav Chobot

scénický zvuk

Lubomír Mičko

masky a parochne

Martin Blizniak

rekvizity

Andrea Milová

garderóba

Helena Brňová

stavba scény

Miroslav Szabó, Peter Slivka

Štefan Tóth, Ing. Karol Jenis

Peter Félix, Mário Kudláčik

strojníci javiska

Benko Bristeac, Roman Šinkovič

Marek Slamka, Bohuslav Kolesár

Predstavenie zabezpečuje Umelecko-technická prevádzka DAB pod vedením Jána Surovku.

Scénu, scénické doplnky a kostýmy vyrobili Dielne DAB pod vedením Imricha Tótha.

EUGÉNE IONESCO

- Eugène Ionesco sa narodil **26. novembra 1909** (podľa pravoslávneho kalendára 13. novembra) v rumunskej Slatine, 150 km od Bukurešti. Početné pramene datujú jeho narodenie do roku 1912. Tú chybu zapríčinila autorova „koketéria“. Až po vyše tridsiatich rokoch sa priznal, že sa omladil o tri roky, keď si prečítal vyhlásenie kritika Jacquesa Lemarchanda – ten začiatkom päťdesiatych rokov pozdravil nástup novej generácie *mladých* autorov, medzi ktorými figurovali Ionesco a Beckett.
- Jeho otec, rumunský právnik pravoslávneho vyznania, sa tiež volal Eugen Ionescu. Jeho matka, dcéra francúzskeho inžiniera, luterána, ktorý prišiel pracovať do Rumunska, sa volala Marie-Thérèse Ipcar. Keď sa Thérèse vydávala, prestúpila na pravoslávnu vieru, malý Eugen bol pokrstený a napriek svojim metafyzickým pochybnostiam zostal až do smrti praktizujúcim vyznávačom ortodoxie.
- Krátko po Eugénovom narodení sa rodina usadila v Paríži, kde otec pokračoval v štúdiu a následne získal doktorát na Právnickej fakulte v Paríži.
- 11. februára 1911 sa narodila Eugénova mladšia sestra Marilina (o rok neskôr sa narodil mladší brat Mircea, ktorý zomrel osemnásťmesačný na zápal mozgových blán). V roku 1914 býva na Square Vaugirard. Ako štvorročný je veľkým milovníkom bábkového divadla s postavou Guignola.
- Otec sa vracia do Bukurešti v roku 1916, v čase, keď Rumunsko vstúpilo do vojny. Ale manželka a deti zostávajú v Paríži a musia sa o seba postarať sami, avšak s podporou starých rodičov z matkinej strany. Na konci prvej svetovej vojny dlho nemali o otcovi správy, predpokladali teda, že padol v bojoch.
- Ku koncu vojny matka a deti bývali v hoteli du Nivernais na ulici Blomet (na štvrtom, potom na šiestom poschodí) v 15. okrese. Eugène mal krehké zdravie, preto ho matka dala do penziónátu na vidieku, v La Chapelle Anthenaise v Mayenne, kde bol od roku 1917 do roku 1919 spolu so sestričkou Marilinou. Podľa Ionescových zápiskov toto bolo najpokojnejšie a najharmonickéjšie obdobie jeho života.

- Spolu so sestrou sa vrátili do Paríža a bývali v skromnom tmavom a vlhkom byte na ulici l'Avre v 15. okrese, s matkou a so starými rodičmi. Tu píše „hrdin-skú“ hru v dvoch dejstvách (32 strán školského zošita) a komický scenár. Tieto texty sa, žiaľ, stratili. Chodí do školy na ulici Duplex.
- Nakoniec sa ukázalo, že otec nezomrel na fronte. Dokonca ani nebol vojakom, ale dostal miesto bezpečnostného dozorcú na po-lícii v Bukurešti. V roku 1917 sa znovu oženil a v tom istom roku sa stal generálnym inšpektorom. Vždy sa usiloval byť na strane striedajúcej sa moci (Aversco, Codrianu, železná garda, nacisti, komunisti), lebo bol presvedčený, že moc má vždy pravdu. Využil a zneužil svoju pozíciu v polícii a na základe nepravého doku-mentu predstieral, že jeho žena opustila spoločné bydlisko man-želov, dosiahol rozvod a dokonca mu boli zverené do opateru deti. Potom sa v Rumunsku znovu oženil.
- V máji 1922 Thérèse, pretože bola bez finančných prostried-kov, priviedla Eugèna a Marilinu do Rumunska. Ich finančne zabezpečený otec napriek tomu nepociťoval potrebu nejako sa o deti postarať. Ionesco sa učí po rumunsky a navštevuje gym-názium Sfântul Sava (*Svätého Sávu*) v Bukurešti a v roku 1928 získava titul bakalára na lýceu v Craiove. Vzťahy s otcovou rodinou neboli dobré. Najmä so starou matkou, ktorá deti nemala rada. Skončilo sa to tým, že Eugènovu sestru vyhnala, a tá sa vrátila k matke, ktorá sa usadila v Bukurešti. Otec nikdy nepristúpil na to, aby jej platil výživné.
- V roku 1926 Eugène po vášni-vej hádke odchádza z otcovho domu a takisto sa vracia k mat-ke, ktorá teraz pracuje ako zamestnankyňa banky v Buku-rešti. Keď Marilina zanechá lýceum, matka ju zamestná ako pisárku v banke. Marilina strávi celý zvyšok života v Rumun-sku. Dvakrát sa vydá a nemá deti. Po Eugènovom návrate do Francúzska v roku 1938 s ním udržiava len veľmi zriedkavé kontakty.
- Eugène má zariadenú izbu u otcovej sestry. Otec mu občas dáva peniaze a využíva svoje styky, aby mu bolo udelené štipendium na štúdiá. Trvá na tom, aby bol jeho syn inžinie-rom, ale Eugène sa zaujíma viac o literatúru a poéziu.
- V roku 1928 debutuje ako básnik v *Bilete de papagal* (*Pa-pagájove lístky*), časopise, ktorý vychádza denne a ktorý bol známy svojim maličkým formá-tom, a v rokoch 1929 až 1933 sa pripravuje na lincenciát z fran-cúzštiny na univerzite v Buku-rešti. V roku 1930 píše svoj prvý článok (o Ilarie Voroncovi) do časopisu *Zodiac*. Zoznamuje sa s Rodicou Burileanu, študent-kou filozofie a práva.
- V roku 1931 píše **Elegii pentru finte mici** (*Elégie pre malé by-tosti*), brožúrku veršov, ovplyv-nenú Francisom Jammesom. Tieto básne sú venované matke.
- V rokoch 1928 až 1935 píše články do časopisov *Vremea* (*Čas*), *Azi* (*Dnešok*), *Floarea de Foc* (*Kvet ohňa*), *Viata Literara* (*Literárny život*), *România Lite-rara* (*Literárne Rumunsko*), do antifašistického týždenníka *Critica*, *Axa* (*Os*), *Fapta* (*Fakt*), *Ideea*, *Româneasca* a *Zodiac*.
- 1933 – spolupráca s *Facla* (*Po-choď*) a s *Universul Literar* (*Literárny vesmír*).
- 1934 – **Nu** (*Nie*), články a stĺp-čky v novinách. Tento súbor kontroverzných kritických esejí vyvolá mimoriadny škandál v ru-munskom literárnom svete svo-jím deštruktívnym a rozvratným zámerom, prejavovým s veľkou vervou a sarkazmom, proti po-svätným hodnotám rumunskej literatúry: Tudorovi Arghezimu, Ionovi Barbu, Camilovi Petrescu, Mirceovi Eliade. Zväzok dostane cenu vydavateľstva Kráľovských nadácií, prizná mu ju porota, ktorej predsedá kritik a literárny teoretik Tudor Vianu.
- 8. júla 1938 – svadba s Rodicou Burileanu. Svadobná cesta do Constanty a do Grécka. O tri mesiace umiera Ionescova mat-ka na mozgovú mŕtvicu. Eugène je v tom čase zamestnaný ako profesor francúzštiny v Cerna-vode. Prednáša v pravoslávnom seminári v Curtea de Arges, potom v ústrednom seminári v Bukurešti. Je preložený na Ministerstvo národného vzde-lávania, kde vedie oddelenie zahraničných vzťahov.
- Od roku 1937 do 1938 zabezpe-čuje kritickú rubriku časopisu

Facla. Píše aj do *Universul Literar*, do kultúrneho denníka *Rampa (Javisko)*, do *Parerile Libere (Slobodné názory)*.

- O otcovi: „Naposledy som ho videl, keď som končil štúdiá... bol som už ženatý... On rešpektoval štát, ja som štátom opovrhoval. Povedal mi, že som sa pozhidovčil – radšej sa pozhidovčiť, ako byť idiot!“
- V roku 1939 mu vo *Vremea* vychádza článok *Slovník kritiky*. V tom istom roku dostáva štipendium rumunskej vlády, aby sa v Paríži pripravil na dizertáciu Téma hriechu a téma smrti vo francúzskej poézii po Baudelairovi. Dizertáciu nikdy nedokončil. V Paríži sa zaujíma o diela Emmanuela Mouniera, Berďajeva, Jacqua Maritaina a Gabriela Marcela.
- V roku 1939 sa stretáva s Henrim Thomasom a skupinou revue *Esprit*. Cesta do Marseille (vzťahy s *Cahiers du Sud* a Léonom-Gabrielom Grosom). Je parížskym dopisovateľom prestížneho literárneho a vedeckého mesačníka *Viata Românesca* (Rumunský život). Vráti sa navštíviť La Chapelle-Anthenaise.
- Keď je v tom istom roku vyhlásená Druhá svetová vojna, vracia sa do Rumunska. Je zamestnaný ako profesor francúzštiny v lýceu Sfântul Sava v Bukurešti. Keď vidí situáciu v Rumunsku, ktoré bolo porazené a okupované, trpko ľutuje, že odišiel z Francúzska a po niekoľkých nevydarených pokusoch sa nakoniec v máji 1942 vráti s manželkou do Francúzska, vďaka priateľom, ktorí mu pomôžu zaobstarať doklady. Najprv bývajú v hoteli de la Poste v Marseille. Veľké finančné ťažkosti. Prekladá a píše predslov k románu Pavla Dana (1907 – 1937) *Urcan Batrânul (Otec Urcan)*. Eugène Ionesco je vymenovaný do kultúrneho oddelenia Vyslancetva Rumunského kráľovstva vo Vichy. Skončí ako kultúrny atašé. 26. augusta 1944 sa mu narodí dcéra Marie-France.
- V marci 1945 sa rodina usídlila na ulici Claude-Terasse, č. 38, v 16. okrese (kde potom bývajú do roku 1960). V tomto období je život ťažký a práca nestála. Pracuje ako korektor vo vydavateľstve úradných textov. Od roku 1945 do roku 1949 prekladá diela rumunského básnika

Urmoza (1883 – 1923), predchodcu surrealizmu, literatúry absurdity a antiprózy. Počas tohto obdobia poskytuje Ionescovej rodine finančnú výpomoc istá príbuzná.

- V októbri/novembri 1948 zomiera Ionescov otec. (Dvanásť rokov po smrti matky.) Eugène nedostane z dedičstva ani minimálny podiel.
- V roku 1948 začína písať hru, ktorá dostane názov *Plešatá spevákka* a bude prvýkrát uvedená v Théâtre des Noctambules 11. mája 1950, v réžii Nicolasa Batailla. Nedá sa povedať, že by mala úspech. Len hŕstka intelektuálov hru ocenila a podporila. Ionesco navštevuje Bretona, Buñuela, Adamova a Mirceu Eliada. Stáva sa francúzskym občanom.

Robert Massin – typografická inscenácia podľa hry *Plešatá spevákka*

- 4. augusta 1950 Ionesco hrá rolu Stepana Trofimoviča v Dostojevského *Diablom posadnutých*, v réžii Nicolasa Batailla. Vstúpi do Patafyzického kolégia, čiastočne zo zábavy, dobrodružstva a čiastočne z nihilizmu (spolu s Borisom Vianom, Raymondom Queaneau, Jacquom Prévertom, Marcelom Duchampom a Michelom Leirisom). Veľký počet jeho diel bude publikovaný v *Zošitoch Patafyzického kolégia*.
- V roku 1954 je Ionesco prvým laureátom Ceny Alphonsa Allaisa. V Honfleur prijíma výnimočné literárne ocenenie – „Storočnú cenu allaisovského záhradníctva“. Patafyzickému kolégiu nebola táto záležitosť cudzia.
- Rok 1958 bol rokom „londýnskej roztržky“, v ktorej Ionesco obhajuje svoje divadlo a svoju víziu divadla v jedovatej polemike s anglickým kritikom Kennethom Tynanom z *Observeru*.

Robert Massin – typografická inscenácia podľa hry *Plešatý spevák*

- V roku **1959** sa v Helsinkách zúčastňuje rozhovorov o avantgardnom divadle. V tom istom roku získava cenu kritiky na festivale v Tours za film *Monsieur Tête*.
- Od roku **1960** do roku **1964** býva na ulici Rivoli č. 14, v 1. okrese.
- V roku **1961** je poctený titulom Rytier umení a literatúry a v roku **1963** dostáva Grand Prix Italia za baletnú verziu *Lekcie*.
- V roku **1963** sa vracia na miesta svojho šťastného detstva do La Chapelle-Anthemoise. V mlyne býva už len strážnik. Sedemdesiatročné Mária predala dom a Robert odišiel. Pre Ionesca to bol krátky návrat do strateného raja.
- Cesta na palube parníka *France*, v jej závere sa uvádza **Šialenstvo vo dvojič** v réžii Nicolasa Batailla.
- V roku **1966** Maria Casarès, Jean-Louis Barrault a Ionesco čítajú v Théâtre de France nevydané texty. V tom istom roku dostáva za celé svoje dielo Grand Prix za divadlo od Spoločnosti autorov. Zároveň v Comédie Française preberá cenu Brigadier za **Smäd a hlad**, udelenú Veľvyslancstvom Talianska.
- 8. mája **1969** získava literárnu cenu kniežata Pierra de Monaco a medailu Monaca a v decembri národnú Veľkú cenu za divadlo.
- 22. januára **1970** je zvolený do Francúzskej akadémie, do kresla Jeana Paulhana, a stáva sa Rytierom Čestnej légie. Zároveň dostáva rakúsku Veľkú cenu za európsku literatúru.
- 25. februára **1971**. Prijatie do Francúzskej Akadémie. Ionescov vstupný prejav a odpoveď Jeana Delaya.
- V roku **1972** Ionesco prednáša otvárací prejav na festivale v Salzburgu.
- 30. apríla **1973** dostáva cenu Jérušalem za súbor svojich diel a menovite za hru **Nosorožec** a v júni medailu mesta Vichy.
- V roku **1974** sa stáva doktorom honoris causa univerzity vo Warwicku (Veľká Británia) a v marci **1975** univerzity v Tel-Avive.
- V auguste **1976** pri oslavách 50. výročia festivalu v Salzburgu dostáva medailu Maxa Reinhardta. V novembri sa zúčastní spolu s Tomom Bishopom, Emmanuelom Jacquartom, Françoise Koutilsky a Rosette Lamontovou okrúhlyho stola na Univerzite v New Yorku, v prítomnosti 900 návštevníkov. V roku **1977** je predsedom poroty 28. medzinárodného bienále vo Vichy.
- Ionescova dekáda v Cerisy-la-Salle od 3. do 13. augusta **1978**, ktorú dramatik poctí svojou niekoľkodňovou prítomnosťou. Kolokvium organizované Marie-France Ionescovou a Paulom Vernoisom. V priebehu desiatich dní sa v zámku v Normandii stretáva veľký počet ionescovských odborníkov (Claude Anastado, Roger Bensky, Mircea Eliade, Martin Esslin, Henri Gouhier, Jeanyves Guérin, Gelu Ionescu, Emmanuel Jacquart, Pierre Larthomas, Michel Lioure, Yves Moraud, Jean Onimus, Michel Pruner, Paul Vernois, Colette Weilová). Referáty sú publikované pod titulom *Ionesco: Situácia a perspektívy*.
- V januári/februári **1982** má Ionesco prednášky na univerzite v Bonne, kde dostáva insígnie nemeckého Kríža za zásluhy (Bundesverdienstkreuz).
- 15. decembra **1982** – predstavenie *Freshwater* v Centre Georges-Pompidou na oslavu stého výročia narodenia Virginie Woolfovej. Adaptácia a réžia

Simone Benmussa, obsadenie: Jean-Paul Aron, Florence Delay, Guy Dumur, Viviane Forrester, Eugène a Rodica Ionesco, Alain Jouffroy. Inscenácia bola viackrát reprízovaná: 20. a 21. októbra **1983** na New York University (kde pribudli do obsadenia Erika Kralik, Joyce Mansour, Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarrautová, S. Wilson), 7. novembra **1983** v Théâtre du Rond-Point, 26. a 27. novembra toho roku v Londýne na Riverside a 4. a 5. júla **1984** na festivale v Spolete.

- 21. až 23. apríla **1983** je Ionesco pozvaný ako čestný hosť na zhromaždenie Americko-rumunskej akadémie umení a vied v Davise v Kalifornii, ktorej predsedal Richard Coe. Zúčastnili sa aj Martin Esslin a Emmanuel Jacquart.
- Zdravie Eugèna Ionesca je naďalej krehké. Vo februári **1984** je

v prítomnosti Eugèna a Rodice Ionesco, ako aj hercov, ktorí sa v priebehu rokov vystriedali v inscenáciách *Plešatej speváčky* a *Lekcie*. V marci dostáva medailu mesta Paríž a v októbri dve zlaté medaily: zo Saint-Etienne a zo Saint-Chamond.

- Vo februári je Eugène Ionesco znovu hospitalizovaný, čo mu nebráni osobne intervenovať za ľudské práva v Rumunsku. Dcéra číta za neho jeho obžalobu rumunského režimu. Ale už vo februári predsedá porote Pen klubu, ktorá udelí cenu slobody českému dramatikovi Václavovi Havlovi (len pred piatimi dňami bol odsúdený na deväť mesiacov väzenia za účasť na spomienkovom zhromaždení na pamiatku Jana Palacha). Začiatkom marca 710 spisovateľov, medzi nimi Ionesco a Beckett, podpisuje vyhlásenie (v prospech Salmana Rushdieho) na

Robert Massin – typografická inscenácia podľa hry *Plešatá speváčka*

hospitalizovaný a dva dni zostáva v diabetickej kóme. Napriek tomu v tom istom roku uskutoční viaceré cesty a prednášky po krajinách Európy a Spojených štátoch. V tom istom roku sa stáva Dôstojníkom Čestnej légie.

- 16. apríla **1985** preberá dve medaily. Z Mayenne a z La Flèche, podprefektúry departementu Sarthe. V máji získava medzinárodnú cenu za súčasné umenie v Monte Carlo. Je členom poroty filmového bienále v Benátkach. 22. novembra dostáva v Chicagu cenu T. S. Eliota nadácie Ingersoll za tvorivé písanie. Prítomní sú Saul Bellow a Mircea Eliade.
- Potom vycestuje do Bernu, kde sa aktívne zúčastňuje zhromaždenia na obranu ľudských práv. V júli maľuje v Sankt Gallene vo Švajčiarsku. Vo februári **1987** sa tam vráti kvôli maľovaniu.
- Vo februári **1987** Théâtre de la Huchette oslavuje tridsať rokov predstavení Ionesca, podporu práva kohokoľvek vysloviť svoj názor. 7. mája Eugène Ionesco a Jacques Mauclair dostávajú cenu Molière (každý osobitne). 30. decembra sa Ionesco a Cioran stávajú čestnými členmi Únie spisovateľov Rumunska.
- 27. novembra **1992** Sliezska univerzita v Katowiciach v Poľsku udeľuje Eugènovi Ionescovi titul *doktor honoris causa*. Ceremónia sa koná v Paríži. Bol členom C.I.E.L. (Medzinárodného výboru spisovateľov za slobodu), ktorý bojoval za uplatňovanie ľudských práv vo všetkých krajinách a za slobodu vedcov, spisovateľov a umelcov.
- Eugène Ionesco zomrel **28. marca 1994** vo svojom byte v Paríži. Pohrebný obrad bol v pravoslávnom chráme. Bol pochovaný na Veľký piatok, ktorý pripadol na 1. apríla, a odpočíva na Cimetière de Montparnasse.

... ale jeho dielo je stále tu.

PLEŠATÁ S

Plešatá speváčka je prvá divadelná hra, ktorú Eugène Ionesco napísal. Premiéra sa konala 11. mája 1950 v divadle des Noctambules v réžii Nicolasa Batailla. Prvýkrát bola publikovaná 4. septembra 1950 Patafyzickým kolégiom.

Od roku 1957 sa *Plešatá speváčka* hrá v divadle de la Huchette a stala sa jednou z najčastejšie hraných hier vo Francúzsku.

Plešatá speváčka získala v roku 1989 čestnú cenu Molière.

GENÉZA HRY

Myšlienka hry skrsla u Ionesca v čase, keď sa pokúšal naučiť po anglicky metódou Assimil. Bol frapovaný obsahom dialógov, ktoré boli skúpe a zvláštne zároveň, ale aj reťazením viet bez súvislosti a rozhodol sa napísať absurdnú hru s názvom *Po anglicky bez námahy*. Súčasný názov sa ustálil až po chybe, ktorá sa stala počas jednej skúšky: herec, ktorý hral hasiča, mal vo veľmi dlhej tiráde povedať čosi o jednej blondavej učiteľke... a namiesto „jedna blondavá učiteľka“ povedal „jedna plešatá speváčka“ – a bol z toho názov hry.

Ionesco sa inšpiroval metódou Assimil, ale v *Notes et contre-notes* vysvetľuje, že absurdita sa zrodila v normálnom výtlačku učebnice. Absurdita sa stáva motorom hry, pretože Ionesco má v pláne „znásobiť triky divadelnej ilúzie“.

„Veľký úspech v malom divadle má väčšiu hodnotu ako malý úspech vo veľkom divadle a ešte väčšiu ako malý úspech v malom divadle.“ Eugène Ionesco

PEVÁČKA

HISTÓRIA ÚSPECHU

Jar 1950. V malej sále divadla Noctambules na ulici Champollion skúša Nicolas Bataille hru neznámeho autora, ktorého meno znie tak čudne: Ionesco. Eugène Ionesco. Únava? Nuda? To sa určite už nikdy nedozvieme. Jedného dňa na skúške jeden herec namiesto toho, aby správne povedal repliku „ktorý sa oženil s jednou blondavou učiteľkou“, zvolá „ktorý sa oženil s jednou plešatou speváčkou“. Strašná chyba, a z nej sa zrodil názov hry – autor ohlasoval, že antihry – , ktorá sa pôvodne mala volať *Po anglicky bez námahy*. A ktorá sa veselo hrá už polstoročie.

Avšak to dobrodružstvo sa začína zle. Nie sú peniaze. Hrá sa bez dekorácie, v závesoch. Claude Autant-Lara z priateľstva k Nicolasovi Bataillovi požičal kostýmy zo svojho filmu *Postaraj sa o Améliu...* Ako o tom svedčí Jean-Paul Aron vo svojom diele *Moderny (Les Modernes)*, Gallimard, 1984), každý robil, čo vedel. „Aby nalákali publikum a zaplnili maličkú sálu Noctambules, Bataille a jeho priatelia sa každé popoludnie prechádzali po bulvári Saint Michel s plagátom predstavenia na chrbte.“ Paulette Frantz, ktorá hrá Pani Smithovú, Claude Mansard (Pán Smith), Odette Barrois (slúžka), Simone Mozet (pani Martinová), Nicolas Bataille (pán Martin), Henri-Jacques Huet (hasičský kapitán)... malá skupina neznámych mladých ľudí, ktorí sa premenili na chodiacu reklamu!

Ale to im neprekáža. Pokiaľ ide o divákov, sála je prázdna. Alebo ešte horšie, bučanie. Pokiaľ ide o kritikov... Úryvky: „Ide tu o nejakú antihru. A z toho vidíme, čo môže byť v tomto pomenovaní provokatívne, ale už menej vidíme, čo chce hra povedať. Keď tam zjzdeme, pochopíme: pán Ionesco objavil naozaj iba tento výraz.“ (J.-B. Jeener, *Le Figaro*). „Sú aj iné jazyky, ktoré nie sú cudzie, a ktorým napriek tomu nerozumiem. Ako keď súbor Nicolasa Batailla hrá čosi, čo sa volá antihra.“ (Thierry Maulnier, *Le Rouge et le Noir*).

Našťastie, Renée Saurel v *Combat*, Jean Pouillon v *Les Temps Modernes* a neskôr Jacques Lemarchand vo *Figaro Littéraire* zdôraznili novosť a významnosť tohto diela: „Ionescovo divadlo je určite to najzvláštnejšie a najúprimnejšie, čo nám prinieslo povojnové obdobie.“

Skrátka, bitka o Hernaniho vo verzii päťdesiatych rokov. V prvom rade s obrancami: Jeanom Paulhanom, André Bretonom, Armandom Salacrouom, Raymondom Queneauom, Jacquesom Audibertim, Albertom Camusom... Ak má Ionesco proti sebe kritiku, svet literatúry je pri ňom.

Hra bola uvedená 11. mája 1950, svoju kariéru skončila nasledujúci mesiac, celkove s dvadsiatimi piatimi reprízami.

PÄTNÁŠŤ ROKOV MOJEJ SPEVÁČKY

(text autora k 15. výročiu uvedenia hry)

Osud niektorého diela je zvláštny. Zvláštny. Napríklad osud *Plešatej speváčky*. Mám pocit, že ten text mi už nepatrí. Je to osem rokov, čo ho hrá súbor Nicolasa Batailla v La Huchette. Táto séria predstavení odolala vojne v Alžírsku, prežila Chruščovovu vládu aj *Patate*, hru Marcela Acharda. Dokázala inšpirovať dvesto alebo tristo režisérov zo všetkých krajín. Ja sám som videl v rozličných jazykoch pätnásť *Speváčok*. Hra inšpirovala skladateľov, vyťažili z nej dve opery, nakrútili z nej viacero televíznych filmov a nedávno z nej Massin urobil typografickú inscenáciu, obrodil typografiu a pomohlo mu to vymyslieť knihu-predstavenie.

Keď sa ľudia chopia niečoho, čo ste urobili, keď to obohatia, keď z toho urobia inú vec, keď text už nie je text, ale jeho interpretácia, jeho transformácia, jeho odozva, už nie text, ale pretext, teší ma to a zároveň oslobodzuje. Už zaň nie som zodpovedný.

Ako sa stane, že literárne dielo, ktorému verejnosť neprispeovala nijaký význam, ktoré bolo na začiatku iba hračkou a veľmi osobnou vecou, ako sa stane, že je z neho odrazu vec, čo patrí aj iným, a ako dlho to trvá? Čo v nej tí iní vidia, čím ich tá vec osloví?

Môžeme si myslieť, že hra je jednoducho to, čo z nej urobia tí druhí. Na začiatku *tí druhí* z nej nechcú urobiť nič. Keď som hru diktoval jednej priateľke – ochotne mi urobila službu a naklepala hru na stroji, bolo to pred rokmi – priateľka povedala, že to nie je hra, že „to“ sa nedá hrať. Povedal som si, že má asi pravdu. Iná priateľka ponúkla ten text Bernardovi Grassetovi. Bernard Grasset bol chorý, tá priateľka bola jeho ošetrovatelkou. Bernard Grasset bol z ľudí, ktorí sa zoznámili s mojím textom prvý, kto mal do činenia s literatúrou. Zoznámil sa s mojím textom a povedal, že to neprejde cez rampu, že to nestojí za nič. Aj iné osobnosti sa s ním zoznámili a boli tej istej mienky. Potom Monique Lovinesco zanesla hru Nicolasovi Bataillovi. Rozhodli, že tá hra je hrou. Ale prví kritici tej mienky neboli, ani podľa nich hra neprešla cez rampu. Diváci pískali – tí, čo sa smiali, povedali, že táto komédia nie je seriózna a že z toho dôvodu sa smiali, že to však nebol seriózný smiech.

Potom hru a inscenáciu Nicolasa Batailla obhajovali Lemarchand, Guy Dumur, André Frédérique, J. Brenner, Duvignaud, F. Humeau, Verdor, Lherminier a Joly. Veľmi som si vážil svojich prvých čitateľov, ale svojich obhajcov som

si už natolko nevážil, myslel som si, že sa môžu myliť. Jean Pouillon v *Les Temps modernes* v júni 1950 objavil v *Plešatej speváčke* filozofické témy, osobitosť, výraz ohromenia z bytia, paródiu divadla, každodenný život, ktorý sa stáva nepochopiteľným, každodenný život, ktorý sa duchovne opotreboval svojimi klišé a automatizmami. Pociťoval som, že veci niečo chýba, lebo tú hru som písal ako hru veselú, príliš veselú na to, aby vyjadrovala to, čo sa vyhlasovalo, že vyjadruje. Ale ak v nej diváci a čitatelia videli to, čo videli, muselo to v nej byť; istým spôsobom som sa do tých dialógov premietol, a tak to objavili, alebo aj tí druhí sa sami do nich premietli.

Dielo nadobudne hodnotu, keď mu niekto nejakú hodnotu chce priznať, keď ho niekto chce vziať do úvahy, alebo možno, keď ho jednoducho nemožno nevziať do úvahy.

Kritika je vecou authority. Teraz viem: dielo vezmete do úvahy, keď vám povie niekto, koho už vzali do úvahy, aby ste dielo vzali do úvahy. Raymond Queneau v roku 1950 čestne vyhlásil, že *Plešatá speváčka* má literárnu hodnotu. Mohli sme neveriť Raymondovi Queneauovi? Ale ako prišiel Raymond Queneau k tomu, že ho vzali do úvahy? To je ďalší problém. Ja beriem do úvahy, že ho vzali do úvahy, ale vzali by do úvahy mňa, keby jeho nebrali do úvahy vo chvíli, keď ma on bral do úvahy? Alebo ešte predtým, ako ma bral do úvahy? Bola by *Speváčka* prežila, keby tu nebol Raymond Queneau?

A žila by vôbec? Bola by niečím? Koľko je ľubovôle v osude tých niekoľkých desiatok napísaných strán a čo je v ňom predurčené – nevedno veľmi ako a nevedno veľmi prečo – ? Nakoniec vám kritici a sociológovia názorne vysvetlia, že to, čo ste vytvorili, ste nutne museli vytvoriť.

Ja som skôr v pokušení, aby som veril v náhodu, v šťastie, ak to možno nazvať „šťastie“. Keby nebol Queneau, keby nebola Monique, keby nebol Bataille, keby neboli niekoľkí parížski kritici a novinári, nebolo by ani moje dielo; presne ako ja sám, neexistoval by som, keby to nebola umožnila značná náhoda. Isteže, na mojom mieste by bol býval niekto iný a prihodilo by sa to aj tak. Keby okolnosti neboli hrali v prospech *Speváčky*, na jej mieste by sa objavili iné speváčky. Je možné, že by sme boli takmer celkom nahraditeľní.

Konečne, je skutočnosťou, že z *Plešatej speváčky* sa stalo dielo. Aj s takým názvom. Keby som bol vedel, že moja hra sa stane verejným majetkom, nebol by som jej dal taký smiešny názov, bol by serióznejšie komický. Keď v roku 1952 prišli diváci na prvé znovuuvedenie tejto hry, Nicolas Bataille a ja sme boli vzrušení a znepokojení. Kládli sme si otázku, či sa ľudia nepomýlili, či si nepoplietli divadlo La Huchette s Mogadorom alebo Châteletom. Že určite prišli omylom. Ale nie, Lemarchand im povedal, aby prišli a zahabili parížske publikum, ktoré sa na naše predstavenie nehrnulo; Georges Neveux povedal to isté v inom článku, dožičil mojej hre vo svojej kritike ohlas a nepoznané hĺbky,

ktoré som ja samozrejme spoznal a okamžite prijal, tie hĺbky pochádzali od neho a zároveň trochu aj z textu.

Vždy ma dojímala noblesa hercov a ich veľkodušnosť. Im sme určite najviac zaviazaní. Bataille, Mansart, Simone Mozet, Huet, Odette Barrois, Paulette Frantz, prví tvorcovia tohto diela, ktorí hru vzali do opatery, ktorí jej dali život. Život, ktorý pokračuje; nechápem ako, ale pokračujú v ňom aj

iní herci. „Dnes večer boli zlí,“ hovoria herci o divákoch po každom predstavení a sú smutní; alebo „boli dobrí“ a herci sú veselí. A zatiaľ čo ja spím alebo večeriam alebo som na inom predstavení alebo som na cestách alebo snívam, alebo keď ani nespím ani nevečeriam ani nie som na inom predstavení ani nie som na cestách ani nesnímam, sú tu, aby dali život bytosti, ktorú vymysleli, ktorú znovu a znovu vytvárajú, ktorá by neexistovala, ak by to oni nechceli.

A čo to znamená pre nich? Sú tu, aby dali život, aby takmer dali svoj život, a to pretrváva už roky. A ľudia prichádzajú a prichádzajú a znovu prichádzajú, a smejú sa „seriózne“, a pritom si o veci myslia všetko možné. Buď to, čo prišlo na um iba im, alebo čo si prečítali v učených výkladoch. Už nehovoria to, čo povedal Robert Kemp: „Nad tým sa dá nanajvyš pokrčiť plecami.“ To je zvláštne, to je čudné, to je podivuhodné. Čo to znamená?

(Ionesco, E., *Les Quinze Ans de ma Cantatrice*, Le Nouvel Observateur, 10. décembre 1964, In: Ionesco, E., *Théâtre complet*, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, Gallimard, 1991, str. 1427 – 1430)

Za podporu inscenácie „Plešatá speváčka“ ďakujeme:

NITRIANSKY
SAMOSPRÁVNY
KRAJ

Hlavní partneri divadelnej sezóny 2012/2013

JANDL

MARKETING & COMMUNICATION SPECIALIST

Partneri

Mediálni partneri

:RÁDIO REGINA

**PROGRAM K INSCENÁCII
PLEŠATÁ SPEVÁČKA**

zodpovedný redaktor: Ján Greško
zostavil: Svetozár Sprušanský
preklad textov: Lubomír Vajdička
jazyková redakcia: Jozef Fabuš
fotografie: Ján Csillag
grafická úprava: Marián Preis
tlač: MICHELANGELO

2013

www.dab.sk